

Banky, které samy jsou původci cenných papírů, a cenné papíry stále tvoří pro usnadnění jak úvěrů tak platů,*) věnují se zároveň velmi rozsáhlému obchodu s nimi jak ve svých obchodních místnostech (směnárnách), tak i na tržišťích (bursách) a zprostředkují pro své zákazníky (klienty) nákup, prodej i všechny možné spekulace s nejrůznějšími efekty (cennými papíry). Obstarávají zároveň i jejich uschování, povolují na jich zástavu potřebné úvěry (sem sluší řaditi i report), inkasují kupony i splátky papírů, opatřují také pro ně všechnu nutnou službu jinakou [na př. akcepty a presentace na směnky (nebo poukázky) — po případě protesty — výměnu kuponových archů a talonů, provedení upisovacích práv na akcie atd.]. — Podobně se provádějí nejrůznější arbitráže s cennými papíry, t. j. výpočty, na kterém tržním místě (burse) bylo by lze nejlaciněji papír koupiti a kde bylo by jej možno nejdražše prodati. Z těchto vypočtených rozdílů lze pak skutečné arbitrážní obchody provésti, kterými se značnější cenové rozdíly na různých trzích (bursách) vyrovnávají. K rychlému vyřizování arbitrážních obchodů ovšem znamenitě pomáhají telegraf i telefon, které v okamžiku různá tržiště spojují.

52. Banky cedulové a bankovky. Diskontová politika. Devisy a jejich mezinárodní platební zprostředkování. Devisová politika cedulových bank.

Prostředkování platů úvěrem soustředilo se a vyvrcholilo v cedulových bankách, kterým dostalo se od státní moci výhradní výsady

*) Nejstarší a dosud pro podnikatelský úvěr nejdůležitější cenný papír — obchodní směnka — vznikl v Itálii jako důsledek bankovního zprostředkování za velmi nejistých měnných i úvěrních styků ve středověku. V dobách, kdy téměř každé město, každá zemička měly své vlastní peníze, kdy panovníci a jiné vrchnosti bezohledně zneužívali napořád práva raziti mince, kde skoro každá proměna peněz byla vitanou příležitostí k vykořisťování, ba k olupování vlastníků jejich, lidé neradi používali k placení běžných peněz a napořád se bralo útočiště k naturálním směnám za drahé kovy nebo za jiné vzácnosti. Při všeobecné nejistotě a nebezpečí přeměti vzácné zboží (zvláště drahé kovy) po cestách pomáhal vzájemný úvěr směnárníků (campsorů), kteří zároveň stávali se bankéři. Kdo chtěl platiti nebo nakupovati za peníze v cizím místě, složil drahý kov nebo domácí mince u svého bankéře doma a ten mu vydal směnecní list (*lettera di cambio*) na svého obchodního přítele, bankéře v cizím místě. V tomto cizím místě bankér doručiteli směnky vyplatil pak tov nebo podle přání i místní mince, kterými se tam mohlo platiti. Tímto způsobem na pouhý úvěr mezi bankéři různých míst pomocí smének se zprostředkovaly platy bez přeměti hotových peněz. Bankéři si vyplácené sumy navzájem súčtovali, po případě všelijak jiným způsobem vyrovnávali. Proto směnka měla i posud si podržela formu listu úvěrního. Proto za ni bylo také přísné ručení (i osobní svobodou), jelikož to bylo nutné při uvěřování drahých věcí (vzácných kovů, mincí atd.), aby ukladatel měl jistotu, že mu bude skutečně hodnota doma složená a uvěřená opravdu vyplacena v místě cizím, kde jí potřeboval ke svým směnám a obchodům.

Později vedle smének při bankovních obchodech vznikly velmi mnohé jiné cenné papíry, o kterých již bylo jednáno v odstavci předešlém, jako bankovní poukázky (kupecké), cheky, akreditivy, povolované otevřené úvěry, pokladniční listy, telegrafti čké příkazy atd. Některé z těchto papírů v určité době splatné, jako jednotlivé bankovní poukázky nebo zvláště pokladniční listy či poukázky byly záročítelny a sloužily bankám také jako formy pasivních obchodů k nabývání potřebných kapitálů. O trvalejších pasivních obchodech pomocí bankovních částečných dluhopisů nebo dílčích úpisec bylo již mluveno dříve.

vydávati zákonná platidla všeobecně rozšířená, totiž *bankovky* (*notes, banknotes, Banknoten*).

Bankovky byly původně jen soukromými penězi a platily jen tolik jako jiné bankovní poukázky, na které bylo možno kteroukoli dobu dostati cenné věci (drahé kovy především) do úvěrního ústavu uložené. Později však veřejnou úpravou bankovkového oběhu, zvláště zakročováním se strany státní moci bankovky stále zřejměji nabývaly povahy zákonných platidel autoritativních, až staly se všeobecně uznávanými a mezinárodně rozšířenými *penězi autoritativními*. Velmi často jsou zároveň státními (až výhradními) platidly, nahražují státní papírové peníze, když byly ve vnitřním oběhu peněžním napřed prohlášeny za peníze, jež každý musí při platech podle zákona neomezeně přijímati, když jim tedy přirčen byl nucený oběh („*legal tender*“). Zvláště vyniká jejich povaha jako státních peněz, když při zhoršené papírové měně vytlačily z oběhu všechny běžné mince plné hodnoty a zůstaly samy jedinými kurantními platidly. [Leda že vedle nich také obíhají státní papírová platidla „státovky“ a porůznu i státní drobné mince.]

Původně přijímaly banky drahé kovy (zlato i stříbro) jako *deposita* (pravá, *regularia*) a vydávaly potvrzení, že jim bylo svěřeno k uschování určité množství drahého kovu buď raženého v mincích nebo nejčastěji neraženého (v kusech, prutech nebo v jiných formách). Na takové průkazy o složeném drahém kovu banka v kteroukoli dobu na požádání majitelovo — (kdo totiž se prokázal držením onoho potvrzení) — vyplácela (vydávala) ono množství kovu, které u ní bylo složeno. Banky ona *deposita* měly ve svých schránkách pouze uloženy bez užitečného použití,* nepropůjčovaly jich úvěrem a mohly tedy vkladateli bez rozpaků vždy vyplatit u nich složený kov (vlastně jej vydati *in natura*). Ukládající pak nemohli arci za své depositum, které pro ně bylo uchováváno v těch individuálních kusech, jež bance svěřili, žádati žádných úroků, naopak musili ještě hraditi náklady uschovací i jisté dosti značné odměny za depositní činnost banky. Takový stav trval v jednotlivých bankách, které později, — když vklady činěny byly v kovu již bez individuálních znaků, — s tímto ukládáním spojovaly zároveň platební (pokladní) služby pomocí *gira* mezi uschovatelem porůznu až do nejnovějších dob (až do třetí čtvrti 19. století.) Toho příkladem jsou již několikrát zde uváděná girová zařízení banky hamburské.

Ale nahromaděné kapitály v depositní bance lákaly, aby se jich použilo k různým úvěrům podnikatelským nebo ke spekulacím bankovním. *Deposita*** přestala býti vyhrazeným majetkem ukladatelů, stala se majetkem banky, která za ně podnikla dleh totiž vydaným písemným průkazem a závazkem k vydání složených kapitálů (drahých kovů). Tedy bankovky nebyly už jako dříve pouhým potvrzením

*) Asi tak jako jsou dosud ukládány individuální cennosti do bank, na př. do jejich „*safes*.“

**) *Depositum* individualisované a pouze pro určitého vkladatele vyhrazené, zove se dle římského práva „*depositum regulare*“ nebo prostě „*depositum*.“ Proti tomu vklad pouze zastupitelný bez individuálního rázu, který splývá v jedno se vklady ostatními, zove se „*depositum irregulare*.“

a dokladem o uloženém (individuálním) depositu, nýbrž staly se úvěrním nárokem vůči bance na vyplacení určité peněžité (kovové) hodnoty. Tato úvěrní povaha bankovek se tím více utvrdila, když banka je vydávala po případě nejen za složené drahé kovy, nýbrž když jich vydávání rozšířila na aktivní úvěry vůbec. Banka na př. escomptovala směnky a vyplácela escomptované částky bankovkami, nebo poskytovala lombardní půjčky, nebo dávala půjčky na zboží uložené ve skladištích prostřednictvím warrantů, nebo na zboží vezené po moři na konnosamenty atd., vůbec kdykoli banka dávala svůj úvěr nikoli na kovová deposita, nýbrž jen na jiné jistoty, a vydávala z těch podnětů bankovky.

Ale všechny tyto bankovky, pokud je banka vždy řádně a bez průtahů dovedla vyplácti kovem nebo kovovými penězi, jakmile jí byly předloženy, byly zároveň samy také vůči třetím osobám způsobilými k placení jako jiné kovové peníze, jelikož byly přijímány v obecnstvu ochotně s důvěrou, že se za ně dostane v bance kov, kdykoli se oň požádá.

Pokud nebylo ovšem jiné opory pro oběh těchto soukromých bankovek nežli osvědčená důvěra v banku, která je vydala, byla také jejich platební způsobilost založena a omezena úvěrem bankovním a výhodami, které banka za to mohla deponentům poskytovat usnadněním a zprostředkováním skutečných platů kovem. Tato čistě úvěrní povaha bankovek projevovala a udržela se však pouze tam, kde nebylo nebo dosud není náležité a všeobecně uznávané měny státní, jako tomu bylo mezi rozdrobenými státy německými před vytvořením říše německé (nebo v Itálii před jejím sjednocením), nebo jako tomu bylo všeobecně ve středověku a na počátku novověku, nebo jako tomu je dosud v Číně nebo v jiných zemích, v nichž není ustálených měn státních.

Zcela jiné platnosti nabyly však bankovky zobečněním pevných a zákonem ustálených a upevněných moderních měn. Vydávati bankovky, které se staly zároveň zákonnými státními penězi („legal tender“), které jsou hlavní a podstatnou součástíkou měny, nemohlo se již ponechatí komukoli na jeho soukromý úvěr. Bankovky byly prohlášeny za zákonné platidlo, pravidelně již s nuceným oběhem — aspoň ve vzájemných stycích mezi příslušníky a obyvateli téhož státu — třeba také byly při tom kdykoli u banky směnitelný za kov drahý.*)

Když i bankovky neměly nuceného oběhu, ale když přece byly přijímány fakticky a připouštěny k zákonně povinným platům, nemohly přece býti povolovány jakémukoli libovolnému vydavateli. Banky „cedulové“ t. j. banky vydávající bankovky podléhaly zprvu státnímu dozoru, ale později přímo jen mocí státní bylo propůjčováno bankovkové

*) Bankovky anglické banky byly před světovou válkou zákonným platidlem („legal tender“), ale banka při tom měla povinnost vyměnit je kdykoli každému za zlaté mince, kdo jí je předložil. Totéž bylo právem také pro bankovky říšské banky německé. Ovšem po vypuknutí války byly i něm. říšská banka i banka anglická sprostěny povinností směňovati své bankovky za kovové mince nebo za zlato vůbec; bankovky se staly od té doby papírovými penězi nesměnitelnými jak v Německu tak ve Velké Británii.

privilegium. Tak se staly bankovky podstatnou součástí pravidelného oběhu peněžitého a privilegium cedulové banky a jak se toho privileje skutečně používá, jest hlavní oporou (po případě i slabinou) zákonných měn.

Bankovky moderních států nejsou tedy již jen úvěrním nástrojem, nejsou snad pouhým cenným papírem ke zprostředkování různých úvěrů, nýbrž *jsou především penězi* jako kterékoli peníze jiné (buď kovové plně valutární nebo kterékoli peníze autoritativní) a staly se skutečně zákonnými platidly ze všech nejrozšířenějšími a po případě nejoblíbenějšími.*) Staly se penězi výlučnými, když se měna znehodnotila a stala se měnou papírovou.

Ovšem také tehdy, když jsou bankovky platidlem s nuceným oběhem, nemusí býti povaha jejich taková, aby *zůstaly platidlem definitivním*, nýbrž mohou býti kteroukoli dobu směnitelný za valutární mince kovové, jichž hodnota jest udržována v úplné shodě s hodnotou jejich látky. Takové bankovky za kov (t. j. nyní prakticky za zlato) vždy směnitelné zovou se *provisorními*. Po světové válce ovšem jen ve Spojených Státech, v Japonsku a v některých státech neutrálních zůstaly bankovky provisorními, jinde naporád jsou nyní *definitivními papírovými penězi*.

Mezi bankovkami čistě provisorními a definitivními nemusí býti vůbec podstatného rozdílu, pokud ovšem bývá vhodnými opatřeními postaráno o to, aby cena obíhajících bankovek byla udržována v přibližně stejné ceně s penězi zlatými, nebo pokud prakticky lze (třeba nikoli přímo, nýbrž také jen oklikami) bankovky směniti za kterékoli zlaté peníze přibližnou částkou podle zákonně stanoveného

*) Jak bankovky v peněžitém oběhu stále více vrchu nabývaly již v dobách měn kovových proti všem penězům státním, zvláště proti kurantním mincím, to nejlépe ukazují francouzská statistická šetření o peněžním oběhu za dobu asi čtvrt století 1885—1909. Před válkou kolovalo ve Francii ze všech zemí poměrně nejvíce kovových peněz. Tím nápadnějším zjevem jest, že stále vyšším podílem peněžní hotovosti byly tam vykazovány v bankovkách a nikoli v kovových mincích. Ve všech trochu jen větších veřejných i soukromých francouzských pokladnách byl totiž občas zjišťován stav hotovosti (kromě mincí drobných, které pravidelně nedosahovaly ani 1½% peněžních zásob) a shledáno bylo, že postupně ze všech celkových hotovostí bylo poměrně:

	R o k u				
	1885	1891	1897	1903	1909
	p r o c e n t				
bankovek	67·6	80·5	84·2	87—	88·7
zlatých mincí	22·5	13·6	13·3	9·3	8·4
pětifranků stříbrných	9·9	5·9	4·5	3·7	2·9

Viz k tomu různé ročníky „Bulletin de statistique et de législation comparée.“ Podíl hotovosti také ve Francii — dříve klasické to zemi oběhu kovového — stále více směřoval k co největšímu rozšíření bankovek na úkor peněz kovových. — Ve válce a zvláště po válce kovové peníze ve všech válčících zemích skoro úplně vymizely a o oblibě papírových peněz a bankovek svědčí zvláště to, že ve Spojených Státech po válce americké bankovky měly (a mají) až i mírné agio proti mincím kovovým.

poměru. Teprve tehdy, když tato spojitost mezi cenou bankovek a cenou stejnojmenných zlatých peněz přestává, nabývají bankovky zcela jiné povahy. Stávají se vlastními penězi papírovými, jsou penězi úplně samostatnými, neodvislými od kterékoli hodnoty látkové (od kovu drahého, nyní napřed od hodnoty zlata) a jich cena jest pak určována pouze podle hospodářské i politické moci a váhy státu, jehož autoritou jsou tyto papírové peníze vydávány.

Bylo by klamem zakládati hodnotu definitivních a pravých papírových peněz na *úvěru* státním; jich hodnota je založena pouze v uplatněné *hospodářské moci státní vůči vlastnímu občanstvu*.*) Stát svou svrchovaností při ukládání berní a jiných povinností (pokut, náhrad škod, zvláště jakýchkoli platů zákonných atd.), při stanovení různých důhodů, jakož i tím, že je určuje svými měnými ustanoveními také za platidla pro plnění smluv soukromých, uděluje svým zákonným nebo autoritativním penězům (bankovkám nesměnitelným nebo i po případě státním penězům papírovým a jiným notálním mincím, na př. drobným) svou svrchovaností jistou sílu platební i určitou kupní moc. Tato kupní moc či síla pak je odvislá jednak od množství těchto peněz, jednak od všeobecné potřeby měnidel, ale i *od způsobů, jakými se směny mezi občany státu provádějí*.

Bylo již na to poukázáno, že při otřesené státní moci a zviklané důvěře v ni lidé peněžitým směnám v domácí měně všemožně se vyhýbají, že uchylují se často buď ke směnám ve zlatých měnách cizích nebo ve zlatě (in natura). Často se místo peněžitých směn v pokleslé valutě směňuje vůbec zboží za zboží (na př. obilí a jiné potraviny za průmyslové výrobky nebo za oděvní látky atd.) Stát po případě sám k tomu dává příklad, když jednotlivé platy stanoví ve zlatých penězích (cla nebo jiné tarifní ceny) nebo když používá úvěru cizozemského a platí podle úmluvy věřitelům úroky a splátky svých dluhů zlatými mincemi a nikoli svými papírovými penězi (a to i svým příslušníkům, když mají tak zaručené pohledávky ve svém vlastnictví). Také stát sám v cizině směňuje zboží za zboží, na př. cukr (láh, slad, dříví) za potraviny nebo za tabák atd.

Bankovky definitivní nesměnitelné a třeba i silně pokleslé v ceně nestávají se ovšem bezcennými ani mimo hranice státní. Na základě různých směn v mezinárodním obchodě nebo v úvěrních stycích mezi jednotlivými zeměmi nabývají také měnidla papírové měny v cizině jistých cen, které ovšem nejsou ani nemohou býti v žádném pevném ustáleném vztahu k penězům mezinárodním (zlatým) a měnívali velmi náhodně, nepravidelně a bez spojitosti svou cenu tak, jak už to bylo naznačeno při výkladu o měnách papírových. V tom směru arci mohou na ceny svých peněz papírových působiti také banky cedulové podle toho, jak snadno nebo nesnadno poskytují úvěr podnikatelům i jak mnoho svých bankovek uvádějí v oběh. Arci tento vliv banky je velmi omezen nebo zcela vyloučen tehdy, když stát přiměl banku, aby jemu samému poskytovala značné úvěry,

*) Jest ovšem jisto, že státní moc a hospodářské zdroje státu i jeho příslušníků zároveň podmiňují úvěr státní. Proto tak často se úvěr a jeho podmínky navzájem zaměňují, protože úvěr země spočívá na hospodářské i politické její zdatnosti.

a když jí dovolil ukrytí tyto úvěry rozhojněným oběhem bankovek. Z tohoto zneužívání úvěru v rozpacích státních jsou ovšem možny značné devalvace bankovek, ano mohlo by se dospěti až k jejich úplnému znehodnocení.*)

Bankovky provisorní skutečně směňované za zlato ovšem se nemohou svou cenou *podstatně* odchýliti od hodnoty zlata za ně opravdu vyměňovaného. Téhož výsledku však se může docíliti rovněž při bankovkách (i jiných platidlech) definitivních (zákonně nesměnitelných), když aspoň je postaráno kterýmkoli jiným způsobem o spolehlivost ceny jejich s penězi mezinárodními (zlatými), když totiž banka sama dostatečnou výměnou svých bankovek za (zlatá) mezinárodní platidla snaží se udržeti je na přibližné paritě se zlatými penězi kterékoli země. Dařilo se jí to jednak s náležitou pomocí státní, jednak opatrnou regulací úvěrních podmínek, takže se oběh bankovek nevětšoval přes nutnou míru peněžitého oběhu podmíněného národohospodářskými potřebami (podnikatelským rozvojem atd.).

Jaká je národohospodářská potřeba bankovek jak pro domácí oběh tak i pro cizozemské směny, dá se zjistiti přibližně do jisté míry podle požadavků úvěrů podnikatelských. Bance se buď nabízejí spolehlivé obchodní směny k escomptu, nebo se ucházejí různá hospodářství o úvěr na zástavy movité (lombardem) nebo jiným zajištěným způsobem. Čím naléhavějšími jsou nároky všelikých podnikatelů a jiných uchazečů o úvěr bank, tím více *při volném směňování provisorních bankovek za zlato* se ztenčují zásoby zlata v cedulové bance a banka ocitá se v nebezpečí, že by nemohla provisorní své bankovky vyměňovati za kovové peníze.

Přílišným požadavkům úvěrním a následkem toho vyčerpávání zásoby kovové může se banka brániti tím, že ztěžuje podmínky úvěrní, zvláště zvyšováním sazby úrokové a odmítáním úvěrů jakkoli nejistých. Zvýšené sazby diskontní a lombardní především odpuzují ony domácí podnikatele, kteří mohou buď omeziti nároky úvěrní nebo si najdou jinde úvěr levnější; od ostatních pak nároky jen nejnaléhavější se přihlašují. Také spekulace opřené o úvěr vysokou bankovní diskontní sazbou se ztěžují a odpuzují se svými nároky úvěrními ti, kteří provádějí různé transakce na úvěr, jelikož vysokými úroky uskovňují se očekávané zisky spekuláční. [(Někdy cedulové banky přímo odmítají spekuláční úvěry.)] Současně vysokými sazbami úrokovými se lákají do země cizí kapitály a vůbec oslabují se nároky na cedulovou banku. Obyčejně takové zvýšení diskontu — arci v náležité míře — stačí, že cedulová banka si dovede zachovati potřebné hotovosti, aby mohla své provisorní bankovky směňovati (není-li ovšem přetížena úvěrními požadavky státními, čemu se ovšem za mírových dob státní správy zásadně vyhýbaly).

*) Proti úplnému znehodnocení bankovek bylo státní mocí dosud zabraňováno tím, že stát jednak v papírových penězích vyměřoval berně, že za ně rekviroval zboží, že v nich vyměřoval svým zřízencům důchody, že stanovil v nich (maximální) ceny zboží atd. — Rovněž nutil své příslušníky, aby v nich byli povinni přijímati své peněžní splatné pohledávky i jiné peněžité nároky z jakýchkoli soukromých i veřejných úmluv.

Ale ony cedulové banky, které měly povinnost proti svému bankovkovému oběhu udržovati poměrně vysoký stav zlata, musily často odmítati dobré i spolehlivé podnikatele a nemohly pak vždy náležitě prostředky poskytnouti ani k užitečnému a naléhavému úvěru národohospodářskému.* To zejména často platilo o bance anglické, která směla míti jen určitou — poměrně velmi malou — sumu bankovek (asi 18 mil. £) zlatem nekrytu. Ostatní bankovky podle Peelovy akty — před válkou velmi přísně prováděné — vydávati směla jen tehdy, když byly plně zlatými penězi nebo zlatem in natura v pokladnách banky uhrazeny. Vůči tomuto závazku téměř plného krytí (až na 18 mil. £) velmi často banka anglická byla nucena zvyšovati své diskontní sazby (zrovna za nejkritičtějších dob) daleko nad jinak běžnou úrokovou míru, ano dosti často nad sazby cedulových bank v jiných chudších zemích s nepoměrně méně vyvinutými poměry úvěrními.

Naproti tomu banky, jimž nebyla ukládána povinnost určitého příliš vysokého krytí bankovek zlatem, nebo které pro domácí oběh nebyly ani povinny směňovati bankovky své za plnohodnotné zlaté mince, mohly míti mnohem snazší podmínky úvěrní a nemusily se do té míry brániti rozmnoženým úvěrním požadavkům spolehlivých podnikatelů tím, že by příliš utahovaly úvěr a musily zvyšovati nad obyčej vysoko diskontové a lombardní sazby. V takovém výhodnějším postavení za dob mírových byla na př. banka francouzská tím, že mohla své bankovky vypláceti také kurantními penězi stříbrnými a že směla na zlaté výplaty připočítávati si mírnou premii. Rovněž cedulová banka rakousko-uherská měla větší volnost k poskytování úvěrů, jelikož vůbec pro domácí oběh uvnitř říše nebyla povinna směňovati svých bankovek za zlaté peníze nebo za zlato.

Za světové války a po ní ovšem všechny válčící pevninské státy evropské i sama Velká Británie musily samy použití hotovostí neb aspoň úvěru cedulových bank a tím všechna regulace měny se bankám těm vymkla a bankovky se staly definitivními znehodnocenými papírovými penězi.

Pro zahraniční platy ovšem je možné jenom vyrovnávání mezinárodně uznávanými hodnotami, totiž zlatými penězi nebo takovými penězi, které kdykoli ve zlato směniti lze (nechce-li se nebo není-li nutno uchýliti se ke směnám naturálním). Zlaté peníze kterékoli měny nemohou se ovšem při mezinárodních platech a směnách účtovati zcela *přesně vypočtenou paritní cenou*. Paritní cenou je v každé zemi pouze kterékoli zákonné platidlo domácí měny. Používá-li se však zlatých mincí cizích nebo zlata neraženého (in natura) k placení, nutno k paritní částce účtovati také po případě náklady, které vznikají pravidelně při takových platech. Náklady skutečných platů cizími mincemi nebo zlatem neraženým, jsou jednak dopravné a pojistné za zlato nebo za mince zlaté posílané až do místa plnění, jednak mohou to býti náklady nutné na ražení zlata v domácí mince nebo na opětne ražení cizích zlatých mincí, které se musily roztaviti, aby se proměnily na domácí zlaté mince kurantní. K tomu by se pojily ještě dosti značné technické nebo úvěrní potíže

opatřiti si k platům jakékoli peníze zlaté nebo zlato neražené, když náhodou na trzích*) není dostatečné nabídky drahého kovu.

Proto ani při platech mezinárodních neudrželo se nikterak pravidelné vyrovnávání ve zlatě nebo ve zlatých mincích, nýbrž bývá placení zlatem všelijak obcházeno a stalo se *dosti řídkou výjimkou*. Pravidelně se zjistí, že by pro vyrovnávání zlatými mincemi bylo nutno odhodlati se k dosti značným obětem a nádvakům nad paritní ceny i že bývá *možno* takovým nádvakům se vyhnouti jinými způsoby platební úhrady. Odchytky od parity mincovní bývaly v míru před světovou válkou o $\frac{1}{2}\%$ až o 1% , někdy i vyšší,**) když se chtělo platiti skutečně zlatem. Tyto odchytky se pokládaly za tak značné, že se skutečně platy do ciziny po většině nevyrovnávaly zlatem, nýbrž že se k tomu užilo všelikých směn zboží i rozmanitých jiných úvěrních prostředků. Pomocí různých úvěrních papírů zprostředkují se mnohem snadněji a výhodněji naturální směny zboží za zboží. Přímé placení peněžité takovým způsobem se obchází, po případě se uskrovnuje na nejmenší možnou míru. Také nepohodlnému opatrování zlatých platidel, která nebývají vždy po ruce, se lze vyhnouti tímto použitím mezinárodních úvěrů založených na výměně zboží (neb i na výměně jakéhokoli jiného plnění třebas výměnou zboží za lidskou práci nebo práce za práci).

K úvěrnímu zprostředkování mezinárodních platů se zvláště dobře hodí směňky vydané na cizozemská místa a splatné v cizozemské měně, které se v bankovní a v bursovní mluvě zovou *devisami*. Pomocí devis se mezinárodních úvěrních i všelikých směnných styků využítkuje nejvydatnějším způsobem k placení. Fakticky se devisami vlastně skutečné placení pouze obchází a zprostředkuje se úvěrem směna zboží (nebo služeb i jiných úkojů) za zboží (nebo úkoje) jiné. Hodnoty tak směňované musí ovšem napřed býti navzájem oceněny a změřeny všeobecně uznaným mezinárodním platidlem (tedy určitými veličinami peněžitými, před světovou válkou zlatými penězi)***) a musí býti dostatečná opora pro ně ve vzájemných úvěrních vztazích nebo v obchodních směnách těch zemí, které při takovém úvěrovém vyrovnávání zúčastněny jsou.

Určitým příkladem lze nejlépe tuto platební funkci směn a úvěru k tomu se pojícího vysvětliti. Dejme tomu, že na př. pražský vý-

*) Hlavním trhem na drahé kovy a mince jest bursa v Londýně, vedle ní ovšem v nejnovější době také v Novém Yorku. Drahé kovy (zlato především) a zlaté mince k nesčetným platům mezinárodním naprosto nepostačují a používá se jich jen tehdy, když vyrovnání úvěrem (devisami a jinými podobnými úvěrními platidly) je nemožné nebo přes příliš nákladné.

**) Zde vyličovány platy zlatými mincemi nebo zlatem neraženým daly se napařad asi za těch odchylek maximálních v dobách mírových před světovou válkou. Tehdy v hlavních státech byly měny zlaté, jichž peníze se skoro nikdy nelišily ani o 1% od vzájemných paritních cen mincí zlatých. Ve válce a více ještě po válce skoro všechny měny válčících států staly se papírovými ani anglickou měnu nevyjímaje. Jediné z válčících Spojené Státy a Japonsko si udržely měnu zlatou po válce. Proto nemůže se již mluviti o paritních cenách ve státech, jichž měna se stala papírovou. Vyrovnávání platů zlatem stalo se po válce věcí velmi vzácnou (i ve státech neutrálních).

***) Při stycích se zeměmi, v nichž navzájem jsou měny jen papírové, oceňují se směňované věci buď také zlatými penězi nebo i měnou jedné ze zúčastněných zemí.

vozník *A* dodal na tříměsíční úvěr pařížskému delikatesnímu obchodu *B* za 20.000 frs zboží (zvěřiny, uzenin a jiného zboží, jehož prodejní cena byla onou sumou umluvena), a že navzájem pražský importeur *C* objednal (v téže úvěrní lhůtě tříměsíční) od modní pařížské firmy *D* látky hedvábné za úplně stejnou sumu 20.000 frs. Vývozce *A* v Praze k úhradě své pohledávky mohl vydati na firmu *B* v Paříži směnku 20.000 frs, splatnou za tři měsíce. Směnku tu nabídl pražský exporteur na pražském trhu (na burse nebo v některé bance) k prodeji, kdežto naopak importeur *C* současně po směnce téže výše splatné v Paříži se sháněl, aby svůj dluh 20.000 frs mohl co nejpohodlněji zaplatiti firmě *D* v Paříži za svou objednávku látek. Patrně *A* a *C* v Praze mohli se dohodnouti o ceně té směnky na Paříž. Na př. se shodli na ceně 100 frs splatných za tři měs. = 94.70 K.*) Tedy za 20.000 frs oné směnky (devisy) na Paříž byla by vyplatila firma *C* firmě *A* 18.940 K. Firma *C* pak poslala kouponou tuto směnku svému dodavateli *D* do Paříže i zaplatila tím způsobem (zásilkou devisy poštou) objednané a obdržené látky. Firma *D* v Paříži potom směnku 20.000 frs, kterou za své látky dostala, předložila v době splatnosti (za tři měsíce) firmě *B* v Paříži, která zaplacením devisy zbyla se svého dluhu za dodané potraviny (delikatessy) z Prahy, aniž potřebovala posílati peníze za to do Prahy.

Jě možno k tomu ještě si mysliti, že všechny tyto směny v Praze i v Paříži se provedly navzájem úplně bez peněz, pouhým přepisováním v účtech, když na př. jak firmy *A* a *C* v Praze, tak i firmy *B* a *D* v Paříži měly běžné účty u bank, které jim inkasa a platy navzájem zprostředkovaly. Objevilo se tedy konečně v knihách pražské banky pouze toto sčítování pro pražské komitenty *A* a *C*:

Účet firmy *A*

Má dáti		Dal	
	K		K
		na účet <i>C</i> ve směnce pařížské 20.000 frs	18.940

Účet firmy *C*

Má dáti		Dal	
	K		K
		na účet <i>A</i> za paříž- skou devisu 20.000 frs	18.940

kdežto u banky pařížské vyrovnání bylo provedeno:

Účet firmy *B*

Má dáti		Dal	
	frs		frs
Za tratu (k úhradě do- daného zboží delikatesní- ho vydanou v Praze) ve prospěch úctu <i>D</i>	20.000		

Účet firmy *D*

Má dáti		Dal	
	frs		frs
		Ve směnce na firmu <i>D</i> (obdržené z Prahy úhra- dou za zboží modní)	20.000

*) Kursy takové výše ovšem byly běžné pouze před vypuknutím světové války. Po válce kursy devis na Paříž v Kč se několikrát znásobily. Také podobné druhy zboží se často v míru tak směňovaly.

V tomto voleném příkladě při dvojí dodávce zboží jednak z Prahy do Paříže (zboží uzenářského) a po druhé z Paříže do Prahy (zboží hedbávného) nebyly posílány nijaké peníze na úhradu. Zaplacení zprostředkovala směnka frankové měny (devisa) na Paříž a také vzájemné platy firem v Praze a v Paříži z toho vzniklé vyrovnaly se úvěrním způsobem, pouhými přepisy v účtech (girem) bank. Ve skutečnosti se těmito cennými papíry a přepisy vyměnilo pouze zboží za zboží mezi zúčastněnými a pohledávky i dluhy z toho plynoucí se navzájem uhradily v účtech běžných. Aby se taková úhrada provést mohla také mezi Prahou a Paříží, to umožnilo prostřednictvím směnky (devisy) na cizí měnu.

Z tohoto příkladu je zřejmo, jak směneční úvěrní mezinárodní styky (devisy) prostředkují platy do ciziny. [Směnkou 20.000 frs zaplatila se dodávka, kterou jinak bylo by nutno vyplatit v času určeném hotovými penězi.] Ale zároveň je patrné, jak se vlastně při tom placení peněžité vůbec obchází, jak je možno směňovati různé hodnoty navzájem bez skutečné výplaty peněz, když se totiž hodnoty ony sice v penězích navzájem změní a pak se podle těchto měr peněžitých pomocí různých úvěrních a girových zařízení mezi sebou vyměňují. Tak byla vlastně úplně bez peněz provedena ona výměna mezi modními látkami a delikatesními potravinami. Peněžité sumy nebyly vůbec vypláceny, nýbrž bylo jich jen početně použito ke vzájemnému změření různého zboží.*)

Ovšem pro zjednodušení bylo v tomto voleném příkladě předpokládáno, že se jednalo o výměnu *pouze dvou druhů zboží v téže celkové ceně a touž dobou splatné* toliko mezi *dvěma místy*. Ve skutečnosti jsou tyto směny nepoměrně spletitější, neomezují se ani na jediné místo ani na stejné peněžité sumy ani na současné dodávky zboží (na současné splatnosti jeho). Na př. onen pražský odběratel modních látek C, který byl povinen zaplatit do Paříže 20.000 frs, snad nenašel v Praze leč devisu 5000 frs na Paříž, ale za to mu byla nabídnuta devisa na Hamburk 8000 M a další devisy na Londýn dle výběru. [Devisa na Hamburk vznikla snad z dodávky dříví a na Londýn za dodané keramické a skleněné výrobky]. V Paříži však byly zrovna německé a londýnské devisy velmi ochotně přijímány, aby se jimi mohly platit pařížské dluhy do Hamburku nebo do Londýna a účtovaly se za současné příznivé kursy: 100 M na Hamburk = 122 frs a 1 £ na Londýn = 25·1923 frs. Na vyrovnání dluhu 20.000 frs do Paříže bylo tedy možno poslati z Prahy tři směnky (devisy): 1. 5000 frs na Paříž, 2. 8000 M na Hamburk a 3. 208 £ na Londýn; neboť podle umluvených kursů bylo

$$\begin{aligned} 5000 \text{ frs} + 8000 \text{ M} \text{ à } 1\cdot22 + 208 \text{ £} \text{ à } 25\cdot1923 &= \\ &= 5000 + 9760 + 5240 = 20.000 \text{ frs,} \end{aligned}$$

při čemž pro všechny tři devisy byla předpokládána táž doba splatnosti.**)

*) Toto vyměňování zboží za zboží a jeho pouhé sčítování v penězích bez skutečných výplat bylo *Liefmannovi* a jeho následovatelům podnětem ke známé mylné teorii o penězích, že jsou jen pouhými početními jednotkami.

**) Kdyby se splatnosti devis neshodovaly, nevadilo by to nikterak použití takových různě splatných smének, protože se různosti v dobách splatnosti dají

Takto rozličnými devisami vyrovnávají se četní věřitelé a dlužníci na několika místech najednou za své dodávky nebo za své objednávky rozmanitého zboží.

Platy v cizině se po většině, ba skoro výhradně provádějí tím způsobem devisami, které po většině se vydávají na uhrazení dodávek nebo objednávek různého zboží a to také tehdy, když třeba výslovně vymíněno bylo dodání drahého kovu (zlata), buď že byla smluvena výpůjčka ve zlatě, nebo že se umluvilo s dlužníkem přímé odevzdání zlata. Také v takových případech ten, kdo se zavázal ke skutečným platům v hotových zlatých penězích, nepotřebuje vždy přímo sám zlato dodávati, nýbrž může za to dodati jakékoli vyhledávané zboží některému odběrateli svému, který pak místo něho buď sám drahý kov věřiteli dá, nebo poukáže někoho třetího, jenž na jeho účet drahý kov může poskytnouti. [Nebo po případě se ani zlato vůbec nedodává, jestliže konečný dodavatel snad může svou dlužnou částku kompensovati stejnou vlastní pohledávkou v drahém kovu.]*)

Pravidelně se vyhledává podle cen devis nejvýhodnější úhrada platů, zdali se mají konati *přímými* směnkami mezi platebními místy nebo má-li se použití *nepřímých* způsobů prostředkováním jiných míst. [Přímé platy se konají buď zasláním *rimessy*, splatné to směnky v měně místa platebního, nebo *trattou* t. j. smenkou z místa věřitelova na místo a měnu dlužníkovu a prodejem této tratty v místě a v měně věřitelově. Nepřímé platy se konají buď zasláním *rimess* na jiná cizozemská místa, které se dají výhodně prodati v místě věřitelově, nebo věřitel sám na účet dlužníkův trassuje na cizí místo (na místo dlužníkovu) a prodá si tuto svou trattu ve svém místě.] Který způsob platů devisami je nejvýhodnější, najde se výpočtem podle bursovních cen a jmenují se výpočty ony a provádění jich v praxi *arbitráží devis*, která bývá také na výdělek po živnostensku provozována, když ze značnějších rozdílů v cenách devis na různých místech dá se vyžískati. Těmito arbitrážemi zjednává se určitá rovnováha devisových cen na různých místech.

vyrovnati diskontem. Na př. 20.000 frs do Paříže bylo splatno a vista (t. j. za dva dni), ale směnka 5000 frs byla splatna za 62 dni (při diskontní sazbě 3%), směnka 8000 M splatna za 54 dni (při čem se již srážel čas nutný na dopravu a čítal diskont 4%) a směnka na Londýn arcí by musila být na větší částku, aby stačila na vyrovnání dluhu; byla by to devisa £ 211,6,4 a vista. Je totiž 3% diskont z 5000 frs za 62 - 2 = 60 dni frs 25 - a 4% diskont za 54 dni z 8000 M je = 48 M. Tedy ony diskontované devisy byly 4975 frs na Paříž a 7952 M na Hamburk a jich ceny podle kursů tehdy platných

$$4975 \text{ frs} + 7952 \text{ M} \text{ à } 1.22 + 211.317 \text{ à } 25.1923 = 4975 + 9701.44 + 5323.56 = 20.000 \text{ frs.}$$

*) Historicky zajímavým dokladem pro výslovně vymíněnou dodávku zlata byla válečná náhrada, kterou Francie musila platiti od r. 1871—1873 Německu. Francie sama zaplatila tu náhradu vývozem svého zboží do všech možných zemí a zlato dodávali odběratelé toho zboží nebo jejich zástupci, když platili hotovými dlužné devisy.

Po světové válce mírová smlouva versailleská uložila Němcům válečnou náhradu ve zlatě. Ale Německo nemohlo by ani tolik zlata sehnati a proto přímo bylo určeno, aby se na účet zlata dodati mohlo zboží a devisy za ně, aby se ve zlatě podle běžných cen sčítávaly.

Jelikož devisami se vyrovnávají rozdíly mezi pohledávkami a dluhy jisté země a jelikož se dá k vyrovnání použítí také nepřímé cesty pomocí míst třetích v jiných zemích, lze právě směnkami cizozemskými platiti všecky dluhy do ciziny potud, pokud jsou země dlužnické k dispozici pohledávky na kterákoli cizí místa v ostatních zemích. K hotovému placení pro jistou zemi zbývaly by tedy pouze rozdíly (čili zůstatky) mezi pohledávkami a dluhy na veškerý různé cizozemské země. Ale ani tyto rozdíly (tato salda) všech dluhů a pohledávek nebude nutno vždy vyrovnávati hotovými penězi, naskytne-li se jakákoliv možnost tyto přebytky splatných dluhů (platů povinných) dáti si poshověti nějak úvěrem nebo je vyrovnati prodejem zboží, cenných papírů nebo kompensovati nějakou službou. Proto pokud země dlužnická má úvěr nebo úvěru se jakkoli a kdekoli dovede domoci, není nutno platiti opravdivými kovovými penězi vůbec.

Pro placení hotovými kovovými penězi nebude se směti tedy pouze formulovati otázka, jak se všeobecně za to dosud mělo a tvrdilo, zdali jsou devisy lacinější nežli by byla zásilka drahého kovu (zlata in natura nebo raženého v mincích), nýbrž zdali úvěrní pohledávky nebo zjednání jejich v cizině (hodící se k placení) není snad nákladnější nebo není obtížnější nežli opatřiti si zlato k placení potřebné nebo vhodné zboží k vývozu nebo nabídnouti nějaké dobré služby domácích lidí vítané v cizině.*)

Právě toto placení mezinárodních závazků devisami umožňovalo cedulovým bankám udržovati (za normálních mírových dob) domácí měnu na úrovni cenové rovnocenné zlatým měnám (podle mincovního čísla zákonem stanoveného), aniž bylo k tomu zapotřebí oběhu zlatých mincí uvnitř země. Ani nebyla při tom nutna všeobecná směnitelnost bankovek za drahý kov. Stačilo pouze, aby cedulová banka dostatečnou zásobou devis a jiných nekovových platidel (bankovek cizích směnitelných za zlato, cheků, telegrafických příkazů a j. úvěrních způsobů) do ciziny dovedla udržovati domácí měnu v mezích těch odchylek, které jsou napařád běžné a obyčejné také mezi měnami čistě kovovými (zlatými). [Mezi přesně zlatými měnami nemůže býti naprosté parity měnných jednotek zlatých, protože je nutno mince přepravovati, po případě je dáti přeraziti atd.]

Když cena devis na hlavní a rozhodující země nevystoupí určitým zlomkem (snad $\frac{1}{2}\%$ nebo 1% nejvýše) nad zákonitou paritu, lze považovati měnu za rovnocennou zlatým měnám ostatním, třeba domácí oběh by při tom byl uhrazován skoro výlučně notálními penězi. Tuto politiku sledovala s patrným a pronikavým úspěchem po dobu dvaceti let cedulová banka rakousko-uherská před světovou válkou od 1894—1914, která stále si dovedla udržovati dostatečné množství

*) Mezi zeměmi, které ani nemají zlaté měny, které buď mají měnu papírovou nebo stříbrnou, pravidelně nebude ani vyrovnávání zlatými kovovými penězi snadné ba snad ani možné. Mezi takovými zeměmi lze však dobře uskutečniti vzájemné směny různého potřebného zboží a služeb, které se zprostředkují devisami. Po případě se též platy dají vypořádati úvěrem nějakou zástavou založeným nebo jinak zabezpečeným. Placení zlatem je mezi takovými zeměmi s měnami navzájem nesměrnými velikou řídkostí, protože se v nich zlata pravidelně nedostává. Místo zlata bývají zprostředkovatelem platů zboží vyměňována a devisy z těch výměn povstale.

devis, aby je mohla nabízet za ceny podstatně blízké paritě. Touž měnnou politikou zařídila si také anglická vláda pro Indii, která zaručovala východoindické stříbrné rupii svými telegrafickými výplatami (cabeltransfers) stálý pevný kurs [1 rupie = 16 d] a naopak zase se postarala, aby stříbrné rupie mohly se směňovati vždy upevněným kursem za libry sterlingu [tak, že přibližně 15 rupií = 1 £].

Zařízení, jichž používala rakousko-uherská banka k udržování dostatečného množství devis, aby jejich ceny nestoupaly značněji nad paritu zákonem určenou, postačovalo k udržení měny zlaté bez oběhu zlatých mincí uvnitř země. To byla již známá *devisová politika banky*. K dosažení tohoto cíle stačilo toliko opatření, že v čas větší nabídky devisy stále byly cedulovou bankou na trhu kupovány (podstatně za ceny nižší). Kdykoli byla však na trhu po devisách značnější poptávka, bylo nutno, aby banka jich měla dostatečné množství pohotově a prodávala je sice za ceny třebas i vyšší, než za jaké je dříve koupila, ale nikoli patrnějším procentem nad paritou (nikdy skoro ani o 1%). Jak lze tušiti, nebyla tato politika ani pro samu banku nevýnosnou, naopak poskytovala jí dosti značné přebytky a čisté výtežky. Podle bilančních výkazů banky rakousko-uherské byly zisky její z devisových obchodů od konce 19. století až do doby bezprostředně před válkou:

Z *devis a valut* byly bilanční přebytky rakousko-uherské banky (po srážce všech nákladů):

roku 1899 . .	1·304 mil. K	roku 1906 . .	3·708 mil. K
" 1900 . .	2·035 " "	" 1907 . .	5·138 " "
" 1901 . .	2·128 " "	" 1908 . .	4·318 " "
" 1902 . .	2·671 " "	" 1909 . .	4·883 " "
" 1903 . .	4·349 " "	" 1910 . .	4·886 " "
" 1904 . .	5·404 " "	" 1911 . .	5·502 " "
" 1905 . .	3·786 " "	" 1912 . .	4·040 " "

Tedy po dobu 15 let vydělávala cedulová banka z devis (valutní obchod byl celkem nepatrný a doplňoval jen neznatelně obchod devisový) průměrně ročně téměř 4 mil. K (4 mil. frs. ve zlatě). Při tom cena rakousko-uherských korunových bankovek neklesla skoro nikdy v té době ani o 1% pod cenu korun zlatých (mincí) a nelíšila se více od ostatních čistě zlatých měn (anglické, Spojených Států, německé atd.) nežli kterékoli jiné úplně zlaté měny.*)

*) Za nejpřednější povinnost byla vládami rakouskými a uherskými před světovou válkou uložena bance povinnost (v čl. 1., 83. a 141.), že musí „všemi prostředky, které jsou jí po ruce, pečovati o to, aby hodnota jejich papírových peněz, jež je vyjadřována kursem cizozemských peněz, v souhlase s paritou podle zákonitého mincovního čísla korunové měny zajištěna byla.“ Kdyby banka této povinnosti nedovedla dostáti, hrozilo se jí ztrátou výsady vydávati bankovky. Ale banka udržovala touž devisovou politikou cenu svých bankovek na úrovni zlaté měny již dříve než jí to ve statutě bylo přísně uloženo a nebylo jí k tomu ani potřeby zákonodárnými předpisy donucovati, protože to byl pro ni vlastně výnosný obchod kupovati devisy a je zase výhodně prodávati tak, aby se cena jejich ustálila. Při tom banka mohla své hotovosti zlata ještě stále zvětšovati. [Roku 1899 měla rakousko-uherská banka zásobu zlata a zlatých mincí průměrně za 732 mil. K, kdežto v r. 1910 již průměrně za 1.337 mil. K.]

Kdykoli snad větší poptávkou hrozila příliš stoupnouti cena devis, nebo když se zásoby banky vyčerpávaly, musila ovšem banka se odhodlávati také k prodeji pohledávek na zlaté mince nebo zlata ze svých zásob, aby si po případě tím pro cizinu nové devisy stvořila. Ale tento prodej nikdy nebýval příliš značný ani za politicky nejpohnutějších dob. [Na př. za nebezpečí ve válečných letech 1908—1909 nebo v pohnutých dobách balkánských válek a po nich před válkou světovou od 1912—1914.]

To trvalo tak dlouho, pokud stát sám nezneužil úvěru bankovního vynucenými přílišnými zálohami a rozmnožením bankovek a pokud banku následkem toho nesprostil povinnosti udržovati ceny rakousko-uherských platidel na úrovni zákonné relace. To sprostění nastalo arci okamžitě po vypuknutí války, čím měna rakousko-uherská okamžitě nabyla vlastnosti úplně proměnlivé měny papírové. Zneužitím úvěru bankovního od státu pak tato měna papírová se znehodnotila dokonale (jak už o tom bylo vykládáno v dílu II.).

Ona politika devisová umožňovala bance hájiti svých zásob kovových (hlavně zlata) bez přílišného přituzování úrokové sazby při escomptování směnek. Banka pro domácí oběh nepotřebovala skoro naprosto nijakého zlata, proto, pokud *celek mezinárodní platební bilance* nebyl nějak obzvláště pro zemi nepříznivý, nemusilo se na udržování mezinárodní parity (mincovní) věnovati ani příliš ze zásob kovových, které se zase hned později mohly doplňovati, jakmile platební bilance vůči cizině se zlepšila.

Udržováním kovové zásoby a zásoby směnek omezilo se placení zlatem skoro jen na zahraniční oběh a to pravidelně ještě výjimkou, pokud k tomu nepostačovaly soukromé zásoby devis a pokud nebylo možno nebo nebylo výhodno používati k vyrovnání mezinárodních dluhů jiných úvěrních prostředků.

Takovou úpravou platů do ciziny v mírových dobách koncem 19. a počátkem 20. století obešlo se bez větších směn zlatých peněz i bez patrnějšího vývozu zlata do ciziny použitím podnikatelského a obchodního úvěru následkem mezinárodních směn zboží i vzájemné výměny služeb a funkcí. Pro domácí oběh nebylo vůbec zlata zapotřebí (nejpatrnějšími doklady před válkou jsou Rakousko-Uhersko s oběhem bankovek a Východní Indie skoro s vylučným oběhem stříbrných mincí).

Ano zlato dávané občas v oběh cedulovou bankou (na zkoušku a k navyknutí obecnosti) nebo výplatami státními ve zlaté velmi rychle se vracelo do pokladen cedulové banky. Papírové peníze, pokud jejich cena jest nějakým způsobem zabezpečena, jsou nepoměrně pohodlnější a oblíbenější nežli mince. Zlaté mince v Anglii nebo dříve v Německu udržovaly se větším množstvím v oběhu jen, protože se vůbec netiskly menší bankovky. [Nejmenší částka, na niž vydávány byly před válkou anglické bankovky, byla 5 £ (přes 125 frs.). Totéž bylo zvykem dříve i ve Francii a v Německu. Již bylo k tomu poukázáno, jak i ve Francii stále více bylo v oběhu bankovek, ačkoli se za století 19. tam nahromadilo veliké množství kovových mincí jak zlatých tak stříbrných.]